

FUNDAMENTELE SOCIALE, MORALE ȘI RELIGIOASE ALE SANȚIUNII JURIDICE

BOSTAN INA

Universitatea Liberă Internațională a Moldovei

Individul întotdeauna își duce existența în cadrul vieții sociale, iar viața socială cuprinde toate fenomenele care apar între oameni, în oricare moment al existenței lor [3, p. 259]. De aceea, activitățile umane îi sunt caracteristice o multitudine de dimensiuni. Cea mai importantă, din punctul nostru de vedere, este dimensiunea normativă. Aceasta impune individului un anumit model de comportament (politic, etic, moral, religios etc.), în conformitate cu anumite valori sociale. Diversitatea și complexitatea relațiilor sociale determină, în mod inevitabil, o diversitate și a modurilor de reacție, de manifestare a dezaprobării ori a aprobării societății, față de comportamentele conformiste ori neconformiste ale membrilor săi. Acțiunea umană impune respectarea anumitor norme, precum și subordonarea ei anumitor scopuri și interese potrivit unui sistem de principii și criterii. Prin urmare, în orice societate există un „*corpus*”, mai mult sau mai puțin formalizat, articulat și ierarhizat de norme, reguli, obligații și practici sociale, care reglementează normativ acțiunile, relațiile și comportamentele individuale și sociale [1, p. 7].

Așadar, normele sociale conțin reguli adresate conduitei indivizilor, descriind și detaliind modalitățile în care valorile trebuie concretizate în comportamente legitime și acceptate de societate. Orice normă presupune atât acceptarea cât și suportarea, respectarea ei de către oameni [1, p. 79].

Unii cercetători [1, 4, 6] consideră, că membrii unui grup social acceptă și suportă normele și regulile de conduită, din două motive: în primul rând, pentru că ele sunt însușite și acceptate în procesul socializării, indivizii dorind să se conformeze acestor norme, întrucât le consideră o parte din responsabilitatea lor socială, ceea ce creează un sentiment de vinovăție atunci când nu le respectă; în al doilea rând, membrii unui grup, se așteaptă unul de la celălalt, la un comportament conform cu normele grupului, iar atunci când se abat de la acest comportament, ceilalți își manifestă dezacordul în diferite modalități. Aceste exprimări, de aprobare sau dezaprobare, manifestate de grupul social, față de un anumit tip de comportament al individului, formează sistemul sancțiunilor sociale [4].

Astfel, sancțiunea socială reprezintă, în esență, o „reacție din partea societății sau a unui număr considerabil al membrilor săi, față de un mod de comportament, prin care acesta este aprobat sau dezaprobat” [6, p. 531].

Altă definiție originală, a sancțiunii sociale, este dată de iluștrii sociologi români M. Ralea și T. Herseni, care consideră că „*sancțiunea este un act*

prin care opinia socială sau un for autorizat ia atitudine față de activitatea unei persoane sau a unui grup de persoane și se pronunță asupra valorii ei sociale” [7, p. 553].

În continuare, vom încerca să dăm o clasificare a sancțiunilor sociale, deoarece clasificarea sancțiunilor se prezintă un proces obiectiv, necesar și logic, pentru cunoașterea esenței sancțiunilor în general. Unul dintre criteriile de sistematizare, pe care îl considerăm cel mai important, îl constituie *domeniul de reglementare*, conform căruia sancțiunile se clasifică în: sancțiuni religioase, sancțiuni morale, sancțiuni etice, sancțiuni politice, sancțiuni juridice etc. Fiecare din aceste tipuri de sancțiuni sociale, pot fi delimitate una față de alta, ținând cont de anumite criterii. Această problemă este soluționată prin răspunsul la următoarele întrebări: Cine prescrie conținutul sancțiunii?; În ce ordine se stabilește sancțiunea?; Cui îi este adresată sancțiunea, ce prevede ea (adică care este modul de realizare a ei)?

În această ordine de idei, ne propunem să examinăm subiectul pus în discuție. Doar trebuie adăugat că, nu de fiecare dată, în răspunsurile la aceste întrebări, poate fi indicată o astfel de deosebire, care în parte, de sinestătător, ar fi suficientă pentru determinarea caracterului sancțiunii. Diferența se arată doar în ansamblul acestor particularități și de acest lucru trebuie de ținut cont întotdeauna, pentru a nu pierde claritatea înțelegerii.

Astfel, vom face o analiză succintă a celor mai importante sancțiuni sociale, făcând o comparație între ele, pentru a identifica acele elemente ce le deosebesc de sancțiunile juridice.

În ceea ce privește sancțiunile religioase, particularitatea lor constă în faptul că, în ele persoana religioasă, acceptând voința lui Dumnezeu sub formă de reguli de conduită, vede în Dumnezeu persoana care a stabilit aceste reguli. Ordinea stabilirii constă în faptul că, omul recunoaște, din anumite puncte de vedere, unele din experiențele sale emoționale ca fiind trimise de la Dumnezeu și încearcă să formuleze cele concepute în gânduri și le exprimă în bază de scripturi și tradiții, mărturisiri creștine, adunări ale credincioșilor (sinoduri) în sancțiunile pentru nerespectarea sau respectarea normelor cu caracter religios, în privința celor care aparțin acestei confesii și acceptă doctrina. Totodată, conform doctrinei majorității confesiilor religioase, la ele pot adera și oamenii care personal nu au avut revelație, dar au credință, au acceptat-o de la alți oameni respectați pentru darul profeției și sfințenia lor. În așa fel, normele religioase, care determină conținutul sancțiunii, se bazează în unele cazuri pe recunoașterea autorității altor oameni. Norma religioasă are sancțiunea proprie deosebită, după natura căreia, cel ce a încălcat prescriptul, se simte precum că stă în fața furiei Domnului, pedepsei sau stimulării.

În ceea ce privește sancțiunile morale, la stabilirea lor, omul este pus față-n față cu sine însuși și cu conștiința sa. Aici, apare necesitatea de a da răspuns la o altă întrebare: ce este *morală*? Deși această întrebare se pune

încă din Antichitate, încă nu există un consens între școlile filosofice.

Dicționarul explicativ ne dă câteva definiții. În una din ele, *morală* este privită ca ansamblul convingerilor, atitudinilor, deprinderilor reflectate și fixate în principii, norme, reguli, determinate istoric și social, care reglementează comportarea și raporturile indivizilor între ei, precum și dintre aceștia și colectivitate și a căror respectare se întemeiază pe conștiință și pe opinia publică; etică [8]. Șirul de definiții ar putea continua dar, dacă este să concluzionăm, am putea afirma totuși, că *morală* este un fapt de conștiință și că marea majoritate a oamenilor asociază ideile de morală și moralitate cu anumite norme de bună purtare a individului în societate. Aici ținem să menționăm, că multe dintre normele morale sunt astăzi, totodată, și norme religioase sau juridice. Din acest motiv, este foarte greu de alcătuit o listă de norme *exclusiv* morale, pe care să nu le întâlnim decât în sfera moralității, după cum există foarte puține situații în care, prin ceea ce face, individul să fie și să acționeze exclusiv moral, fără nici o implicație de ordin vital, utilitar, economic, social, politic sau religios.

Așadar, dacă este să revenim la sancțiunile morale putem spune că, asemenea sancțiuni se bazează pe convingerea proprie și liberă, care trebuie să fie atinsă, gândită și formulată de fiecare din noi. Este clar, că asemenea convingere nimeni nu o poate împrumuta de la altcineva; chiar și o autoritate externă nu poate stabili sancțiunile morale, deoarece unica autoritate se prezintă a fi vocea conștiinței, care există în adâncul sufletului oricărei persoane. Ori, restrângerea responsabilității morale, a fiecărei persoane la respectarea legii nu este nici pe departe justificată și nici operațională în activitatea practică. Există nenumărate situații particulare și imprevizibile, cărora cadrul juridic nu le oferă nici o soluție concretă sau, cel mai adesea, le oferă un spațiu de decizii alternative, pe care fiecare dintre noi trebuie să le evalueze și din punct de vedere moral.

Dacă este să ne întoarcem la deosebirea dintre sancțiunile morale, cele religioase și cele juridice, în primul rând, putem menționa că sancțiunile juridice sunt stabilite nu de o autoritate internă, ci de una externă: ele se bazează nu pe voința Domnului și nu pe vocea conștiinței, ci pe dispoziția formulată de oameni și unește toți membrii societății într-un întreg. Sancțiunile juridice sunt stabilite și formulate de persoane special autorizate, adică nu de fiecare om pentru sine însuși; ele parcă vin dinafară, ne prescriu, ne interzic și ne permit diferite fapte, indiferent dacă noi suntem de acord sau nu. Sancțiunile juridice se bazează pe faptul, că în societate există o autoritate comună pentru toți, adică unii din membrii uniunii sunt împuterniciți să compună, să expună în cuvinte și să aducă la cunoștință regulile de conduită obligatorii pentru toți, precum și să urmărească ca toți să se supună. Aceste reguli obțin forța de la autoritatea lor, iar autoritatea lor este bazată pe împuternicirea oferită. Dispozițiile legale, ce se conțin în sancțiuni, orientează oamenii spre

comportamentul cunoscut, indiferent de faptul dacă ei doresc sau nu să i se supună. Aceasta, este diferența ei majoră de sancțiunile morale, bazate pe convingerea interioară și recunoașterea benevolă a omului.

În ceea ce privește *subiectul* prescripțiilor juridice, el este întotdeauna circumscris, în limitele grupurilor de „*supuși*” ai anumitor autorități instituționale. Deci, sancțiunea juridică se răsfrânge asupra tuturor membrilor societății, chiar și a celor ce nu sunt de acord. Fiecare sancțiune juridică, orice fel de dispoziții nu ar avea și ce nu ar interzice, impune o anumită legătură și asupra persoanelor care au stabilit-o prin puterea sa. Și anume, odată ce au stabilit-o, ei sunt obligați s-o respecte cu toate forțele, ei nu pot stabili o regulă nouă, care ar contravine acesteia, până când nu vor anula sancțiunea valabilă; în final, ei nu pot permite nimănui să nu se supună normei, iar pe de altă parte, nu pot impune pe nimeni să se supună la ceva, care nu este prevăzut în normele de drept sau nu este expus sub formă de imperativ legal. Iată care este diferența dintre drept și samavolnicie și dintre norma juridică și cerințele arbitrare.

Aplicarea sancțiunilor juridice se caracterizează și prin faptul că, până când persoana nu a manifestat exterior intențiile sau tentativele de a încălca sau de a respecta norma juridică și nu a comis nici un fel de fapte exterioare, cărora normele juridice le conferă anumite consecințe (de exemplu, nu s-a prezentat cu autodenunțare, nu a prezentat informații importante), autoritatea care urmărește respectarea dreptului nu are temeiuri pentru aplicarea normei juridice respective. Deciziile morale și reaua-voință au importanță numai în religie și moralitate, dar pentru aplicarea sancțiunilor este important doar faptul ce este depistat și ce nu este depistat în comportamentul extern.

Prin concluzie, putem afirma că, sancțiunea juridică constă în faptul, că persoana care încalcă norma de drept sau care o execută benevol poate aștepta consecințe negative sau pozitive, care vor avea loc în viața externă. Sancțiunea juridică întotdeauna se realizează astfel, încât vin alte persoane împuternicite și-l impun pe cel care nu se supune, să facă ceea ce nu dorește; ori îl constrâng să-și execute obligația, indicându-i asupra normei de drept pe care a încălcat-o, sau asupra sancțiunilor de pedeapsă care-i pot fi aplicate (de exemplu, îl obligă să introducă penalitatea) sau execută această obligație din contul lui (de exemplu, vând o parte din bunurile lui și introduc penalitatea pentru el sau achită din banii obținuți datoriiile lui); sau impun asupra lui sancțiuni de pedeapsă prin instanța de judecată.

Sancțiunea este privită deci ca o reacție naturală a societății împotriva membrilor săi, care o rănesc într-o valoare: în cele mai multe situații sancțiunea nu apare ca ceva obișnuit, ci mai degrabă este legată de ideea de rău, un „*rău pe care statul îl aplică celui ce a înfrânt prescripțiunea sa...*”. În societățile moderne, asocierea sancțiunii juridice cu ideea de „rău”, este limitată, pentru că reacția societății poate fi nu numai negativă, dar și pozi-

tivă. În legătură cu acest caz, prof. Nicolae Popa evidențiază că, „în ambele ipostaze, dar mai ales în forma lor pozitivă, sancțiunile – care se bazează pe un sistem armonizat de valori și criterii de apreciere – constituie un puternic element de control social” [5, p. 164]. Prin intermediul acestui sistem normativ de reguli societatea caută să-și protejeze existența, să se apere împotriva celor care ar atenta la integritatea ei. Prin urmare, în situația nerespectării prescripțiilor normative impuse, societatea își asumă dreptul de a interveni și de a sancționa comportamentele antisociale.

Prin **concluzie**, putem menționa că sancțiunea socială reprezintă, în esență, o reacție din partea societății sau a unui număr considerabil al membrilor săi față de un mod de comportament, prin care acesta este aprobat sau dezaprobat [2, p. 257-262]. Dacă este să generalizăm deosebirile sancțiunilor juridice de celelalte sancțiuni sociale, atunci ele diferă, în primul rând, prin *autoritatea care le stabilește* (în drept – autoritatea externă: alte persoane, determinate strict și împuternicite special); în al doilea rând, conform *ordinii în care se stabilește regula* (în morală de exemplu – perceperea individuală și formularea vocii conștiinței date fiecăruia special; în drept – parcurgerea consecutivă a normei prin toate etapele de elaborare stabilite strict, la care participă multe persoane); în al treilea rând, după *faptul cui îi este adresată dispoziția* (în morală – persoana care a recunoscut benevol cerințele conștiinței; în drept – oricărui membru al societății indicat în norma de drept, indiferent de acordul și recunoașterea lui); în al patrulea rând, conform *comportamentului care este prevăzut de normă* (în morală – comportamentul intern exprimat și în faptele exterioare; în drept – comportamentul extern care, însă, poate conduce și la examinarea stării sufletești); și în final, în al cincilea rând, conform *conținutului sancțiunii* (în morală – remușcările de conștiință și sentimentul de vinovăție, ori mândria pentru fapta sa; în drept – amenințarea sau aplicarea măsurilor de constrângere negative sau de stimulare).

Referințe bibliografice:

1. Banciu D. Sociologie juridică (ipostaze și funcții sociale ale dreptului). București, Hyperion XXI, 1995. 166 p.
2. Bostan I. Legal sanction in the social punishment system. În Proceedings of the International Conference European Union's History, Culture and Citizenship 6th edition, Bucharest, Publishing House, 2013. 257-262 p.
3. Bloch M. La societate feudale, citat de M. Bădescu. Torino, Einaudi, 1976. 513 p.
4. Pratt J. Punishment and civilization. London, Sage publications, 2002. 213 p.
5. Popa N. Teoria generală a dreptului. București, Actami, 1998. 336 p.
6. Radcliffe-Brown A. R. Social Sanction. Volume 13. In: Encyclopaedia of the Social Sciences. New York, Macmillan, 1934. p. 531-534.
7. Ralea M., Hariton T. Sociologia succesului. București, Editura Științifică, 1962. 568 p.
8. <http://www.justice.md/md/dic/> (vizitat la 20.06.2016).